

ПРОЦЕНКА НА РИЗИКОТ ОД ТЕРОРИЗАМ И НЕГОВИТЕ КОМПОНЕНТИ

Различната перцепција за ризик од тероризам, често претставува причина за несогласување околу реалната проценка на ризикот на кој се изложени одредени субјекти, поголеми светски центри или региони. Во одредени случаи, постојат аргументи кои имплицитно се во корелација со ризикот од терористичка закана. На пример, во случај кога постојат разузнавачки информации дека одреден град во Европа кој е од интерес за одредена терористичките организации, претставува цел за терористички напад, тогаш овој аргумент би го поддржало тврдењето дека овој град има висок ризик од тероризам. Спротивно на ова се тврдењата дека ризикот од извршување на терористички напад е поголем, односно одредена област или град е изложен на поголем ризик доколку има ранлива инфраструктура која ќе претставува логична цел за терористите. На пример, дури и да не располагаме со разузнавачки информации за закана кон одредена нуклеарна централа, тој објект треба да биде вклучен во разгледување како потенцијален ризичен објект во одредена област, со нагласени можни последици од извршен терористички напад. Друг пример е ако две населени места - градови имаат слични капацитети за складирање на хемикалии. Во едниот капацитетите се лоцирани близу центарот на градот, а во другиот на периферијата. Објектот за складирање на хемикалии кој е лоциран во центарот на населеното место претставува доволен аргумент дека истиот претставува поголем безбедносен ризик. Можеме да констатираме дека заканите, ранливоста/слабостите и последиците имаат значајна улога во процена на вкупниот ризик на кој се изложени населените места. Тоа што не е до крај разјаснето е интеракцијата помеѓу овие три компоненти.

Закана

Искажаната намера и докажаната способноста за реализирање на терористички акт од страна на терористичка организација или поединец врз одредена целна група која е незаштитена и ранлива, претставува почетна основа во процена на заканата. Без намера и способност или обратно, без способност и намера, нема закана. Односно заканата реално постои само кога и двете компоненти заедно се манифестираат против одреден субјект. За распределување на ресурсите за заштита на националната безбедност и критичната инфраструктура потребно е одредување на нивото на закана за одредена потенцијална конкретна терористичка цел, од одреден вид на напад. Кога нивото на закана е дефинирано во однос на конкретна цел, со комбинацијата на можни напади во одредена временска рамка, веројатноста се користи како мерка за можност дека ќе се случи напад. Согласно горенаведеното, *нивото на заканата можеме да го дефинираме според степенот на веројатноста дека кон одредена цел е можен напад, во одреден временски период и на одреден начин.*

Овој начин на определување на степенот на заканата е зависен од специфичноста на типот на нападот и типот на специфичната цел. Односно, за одредени објекти, (на пример споредба помеѓу стадион и облакодер), заканата од напад со радиоактивен материјал, е на различно ниво во однос на напад со огнено оружје или пак напад изведен со експлозив. Деталната анализа на заканата на која е изложена одредена цел, бара разгледување на секој можен тип на напад посебно. Меѓутоа, во пракса, кога се изработува анализа и процената од заканата, се практикува фокус да се стави на ограничен број на карактеристични напади како што се хемиски, биолошки, радиолошки, нуклеарни и напади со експлозивни напади. Слично на ова, а во врска со типот на објектот кој е под закана, фокус се става на ограничен број на слични објекти или група на цели во одреден регион.

Ранливост

Јасно е дека не сите закани се подеднакво важни. Заканата од тероризам е динамична бидејќи е прилагодлива на моменталните услови кои влијаат на веројатноста за успешност на нападот. На пример, доколку за еден хотел и воена база која е обезбедена

има еднаква веројатност да бидат нападнати со автомобил – бомба, поверојатно е дека нападот врз хотел ќе предизвика поголема штета и ќе ја исполни целта на терористичката организација. Затоа, за изработка на проценката е потребно прецизно дефинирање за ранливоста на одредена критична инфраструктура, кое ќе ги опфати сите потребни информации кои ни се од интерес. Може да заклучиме дека, ранливоста претставува манифестација на една инхерентна состојба, односно претставува траен и неразделен елемент на системот (физички, технички, организациски, културен). Тоа е состојба која што за одредена критична инфраструктура претставува слабост и подложност на оштетување во случај на конфликт или напад од страна на противникот. Односно, заканата може да се перцепира како оптоварување на системот, а преку ранливоста во суштина ќе го согледаме капацитетот на системот да ја одврати и одговори на заканата.

Ранливост претставува веројатноста за предизвикување на жртви, повреди, штета врз имот или други штетни последици при одреден тип на терористички напад, во одредено време врз одредена цел.

Со други зборови, ранливоста може да се претстави како веројатност дека при извршен напад врз одредена цел или објект ќе се предизвика одредена штета. За тој објект или цел со посебни параметри треба да се изработи проценка за ранливост од смртни последици, од повреди или од штета по имотот. Треба да се напомене дека висината на сторената штета не е дел од дефиницијата за ранливост. Овој начин го поедноставува мерење на ранливоста бидејќи нападот се смета за успешен само кога има причинета штета, т.е. напад без причинета штета се смета за неуспешен. Поопширен модел на дефинирање на ранливоста, се користи при изработка на воени анализи во кој се разработува поголем спектар на нивоа на предизвикување штета, а секое ниво е представено со своја веројатност. Во суштина ова претставува еден одбрамбен механизам, преку кој има можност за поединечно разграничување на секое можно ниво на предизвикување на штета.

Последици

Последиците може да ги дефинираме преку магнитудата и видот на штетата која е причинета по успешно извршен терористички напад. За да се измери последицата повторно е потребна специфичноста. Односно, *последицата претставува очекуваната големина на штета (смртни случаи, повреди или штета на имот) причинета од специфичен терористички напад, во одредено време, кој што резултирал со оштетување на одредена цел.*

Последиците се детерминираат од многу неизвесни фактори - брзината на ветрот или релативната влажност на воздухот би можеле да бидат важен фактор при евентуален биолошки или хемиски терористички напад. Исто така, последиците можат да бидат изразени преку економски загуби, повреди, смртни случаи или други видови штети. Можат да бидат разгледувани и други аспекти на последиците. На пример, од големо значење се последиците од штетата или оштетувањето по одредена критична инфраструктура, која што предизвикала повреди, смртни случаи или економски загуби надвор од периметарот на непосредниот напад. Овие анализи можат да доминираат во пристапот кон проценка на ризикот на начин кој е транспарентен и важен за донесување на политички одлуки во демократските држави.

Или со други зборови, проценката за ризикот од тероризам ги претставува очекуваните последици од извршен терористички напад, земајќи ја во предвид веројатноста за нивно извршување и успешност. Врз основа на теоријата за веројатноста, ризикот од терористички напад од одреден тип повлекува безусловно очекувана вредност на оштетување или причинета штета.

Проценката или мерењето на ризикот од тероризам е нецелосно без рамка која ќе опфати анализата на заканата, ранливоста и последиците. За да се воспостави специфична рамка за анализа, развиваме дефиниции за заканите кои ги представуваме како надворешни динамички сили кои дејствуваат на потенцијалните цели или инфраструктурата, и ранливоста како посебна особина за секоја цел посебно.

Магнитудата на заканата и ранливоста заедно ја дефинираат веројатноста дека одредени специфични терористички напади можат да бидат реализирани во одреден временски период и ќе предизвикаат одредена штета. Методите кои се користат за проценка на заканата се квалитативно различни од оние што се користат за мерење на ранливоста и последиците. Првите се потпираат на собирање и толкување на разузнавачките информации. Вторите бараат научна и стручна експертиза за начините на можни напади и одговор на истите. Конечно, заканата, ранливоста и последиците се меѓусебно зависни, додека тероризмот и националната безбедност се во постојана трка за подобрување на нивната ефикасност. Може да заклучиме дека, интеракцијата меѓу заканата, ранливоста и последиците имаат големо влијание врз проценката на ризикот од терористички напади, проценка која е во интерес на националната безбедност на современите демократски држави.

д-р Ненад Танески